

Posudek na diplomovou práci
Olga Navrátilová – Vztah jednotlivce a státu
v Základech filosofie práva G. W. F. Hegela
ETF-UK, Praha, katedra teologické etiky,
ak. rok 2007/2008
posudek vypracoval ThDr Pavel Keřkovský

3.9.2008
V Praze 27.8.2008

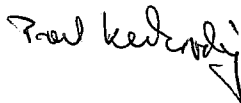
Autorčina práce má jasnou strukturu a srozumitelnou dikci. Jde o rozsáhlou práci, pečlivě vypracovanou. Téma autorka sleduje soustředěně a zbytečné odbočky nevytváří. S prameny zachází uvážlivě a zdůvodňuje jejich užití prostřednictvím sekundární literatury, což je po metodologické stránce pro diplomovou práci přiměřený způsob zpracování látky.

Struktura práce je vyvážená. Je rozdělena do čtyř částí: 1. úvod, 2. Hegelovi předchůdci (Hobbes, Locke, Rousseau, Kant), 3. G. W. F. Hegel, 4. Závěr. Poslední částí práce je bohatý seznam užitých literatury - primární i nejnovější sekundární.

U každého autora (Hegelovi předchůdci) přesně vymezuje, z kterých knih je možné čerpat poučení o daném tématu – což činí z diplomové práce velmi přesnou a informativní příručku k danému tématu.

Podobným způsobem postupuje ve třetím oddíle u samotného díla G. W. F. Hegela. Tématu jednotlivce a státu předřazuje tři kapitoly, které vytvářejí důležitý kontext pro vyřešení samotného tématu. Jde o kapitoly nazvané „Politická filosofie G. W. F. Hegela“, „Proměny vztahu jednotlivce a státu v Hegelově filosofii dějin“, „Základy filosofie práva“. Teprve pak nabízí samotné jádro a shrnutí své práce v kapitole „Shrnutí: Jednotlivec a stát v Základech filosofie práva.“

Navrhuji autorčinu práci k obhajobě, protože autorka splnila všechna podstatná kritéria, která jsou pro diplomovou práci nezbytná. Navrhuji hodnotit práci jako výbornou.

Pavel Keřkovský

Příloha:

Pro rozhovor vycházející s obhajobou a pro případnou disertační práci připojuji několik poznámek. Během obhajoby - při ústní prezentaci - bych rád slyšel snad jen několik poznámek k tématům, která jsou uvedena v níže uvedených bodech 2, 4 a 5 – ostatní body nemusí být probírány:

1. Autorka nahlásila, že se neodvažuje vlastních hodnocení z teologického pohledu, proto v průběhu práce připomíná, ke kterým interpretům Hegelova díla se přiklání. Tak tedy i její vlastní pohled přece jen poněkud vychází najevo. Přirazuje se k těm interpretům, kteří vyzdvihují Hegelovu jedinečnost a považují jeho hodnocení dějinného vývoje za dostatečně prokázané, směrodatné a inspirující, s čímž souvisí také přitakání k Hegelově pojetí rozumného státu – konstituční monarchie a jeho funkcí. Autorka upozorňuje na rozdíly mezi Hegelovým pojetím státu a současným stavem na přelomu druhého a třetího tisíciletí v České republice. Z dikce textu je zřejmé, které rysy a jevy naší dnešní státní skutečnosti, včetně justice, jsou autorce sympatické, protože a souznívají s Hegelovou konstrukcí, a které nikoli, popř. které dokonce považuje za jevy, které Hegel předpokládal jako důsledek dějinného vývoje. Autorka, navzdory záměru, že teologickému hodnocení by se ráda věnovala až v disertační práci, přece jen mnohá hodnocení vyslovuje, některé interpretace označuje za dezinterpretace, popř. Hegela hájí, že on není původcem určitého pojetí či názoru,

aniž by měla možnost své tvrzení důkladně podpořit argumenty, protože jí to samozřejmě rozsah diplomové práce nedovoluje. Takže se zcela nevyvarovala některých apodiktických tvrzení a někdy i zjednodušení, což sama ovšem jiným vyčítá – např. K. Popperovi. Za to autorku neodsuzuji, protože autorka nečiní nic neobvyklého v rámci diplomové práce. Každý diplomand, sleduje-li jedno téma, nakonec v ostatních případech může jen naznačit a v příklonu k hodnocení, prostředkovaným sekundární literaturou, projevit, co je jeho myslitelskému záměru milé, co obhajuje jako nezdůvodnitelnou premisu, jaké pojetí boží přítomnosti v tomto světě zastává, a jakou lidskou odpověď (prostřednictvím jakých nástrojů slova, institucí a činů) na tuto přítomnost očekává.

Je zřejmé, že Hegelova konstrukce světových dějin a působení ducha – se stala také horizontem autorčina myšlení, proto se spíše přiklání k argumentaci kritiků demokracie a liberálního státu (tedy např. k Böckenfördově interpretaci státu a Hegela), což není nelegitimní, a navíc je to i směrodatné upozornění, jakou další argumentaci má čtenář chápat jako legitimní. To je tedy jasný rys – síla i slabina - této pečlivé a vyhraněně formulované práce - směřující jedním směrem argumentace. Zde je nutno připomenout, že je to legitimní směr, ale je pouze jeden z několika možných. Autorka by tedy v disertační práci měla výrazněji obhájit pozici interpretů jako je Böckenförde a ještě zřejtelněji se přihlásit k této jedné interpretační linii, protože doposud její argumentace jen naznačuje sympatii s touto interpretační linií, a čtenáři pak může připadat, že se autorce podařilo neuskutečnitelné – nestranný pohled na filosofické myšlenky G. F. W. Hegela.

2. Nicméně, výklad Hegelova myšlení je proveden korektně, protože autorka nezatajila např. Schnädelbachovy pochybnosti o konzistentnosti Hegelova myšlení v případě hodnocení úlohy monarchie (s. 80). Autorka připomíná Hegelovu nedůslednost v případě prolínání první přírody do sféry duch, druhé přírody. Zde Hegel tedy nerespektuje své předcházející terminologické rozlišení a třídění, popř. se neuvědoměle navrácí – bez jasného zdůvodnění - ke koncepci antického rozumného panovníka, který má skrze rozumnost kontakt s božskou sférou či s rozumností. Nicméně tento neuvědomělý návrat činí na druhou stranu pochopitelnou Hegelovu důvěru v rozum, rozumnost vládce i rozumnou úlohu státu, resp. také je zvýrazněna Hegelova nedůvěra k smluvním teoriím a liberálnímu či demokratickému státu. V rámci Hegelovy koncepce světových dějin je tato jeho nekonzistentnost závažná, nebo interprety málo zdůvodněná, aby se jevila jako organický prvek jeho koncepce.

3. Autorka krátce připomíná Hegelova pojetí christologie. Zde je ovšem nutné přiznat autorce, že v rámci své práce nemohla rozvinout více Hegelovu argumentaci, proto by se autorka jako Mgr. teologie in spe – měla vyrovnat s pojetím christologie, jak ji představuje na biblistice vystavěná myslitelská tradice – doporučuji J. B. Souček Bláznovství kříže – tedy až bude tvořit svou disertační práci – v diplomové práci to nebylo zapotřebí a není to tedy vadou diplomové práce.

Dál jde ovšem ještě P. Ricoeur, který se na bláznovství kříže, christologii, Hegelovo pojetí ducha, christologie a ospravedlnění dívá kriticky v přednášce, která vyšla česky - Mýtus trestu a jeho interpretace - na základě jeho Grundlinien der Philosophie des Rechts - viz P. Ricoeur: Život, pravda, symbol.

4. Velmi instruktivně autorka seznamuje s Hegelovým specifickým pojetím dělby funkcí ve státě a odlišuje Hegelovo pojetí od pojetí předchůdců i pojetí současníků. Zde zřejmě není dostatečně vysvětlen problém moci ve souvztáznosti s rozumností. Zde zřejmě jde opět o problém hodnocení funkce rozumu a vladařovy rozumnosti a jeho

úlohy v struktuře společnosti - v návaznosti na tvorbu institucí. Není jasné, jaké má předznamenání moc u Hegela, - jakými instrumenty se projevuje. Jde o použití jiných instrumentů, než mají k dispozici liberální státy? Jak a čím je projev moci legitimizován v Hegelově pojetí?

5. Taktéž velmi podrobně autorka seznamuje se základní Hegelovou nedůvěrou vůči úsudku jedince a důvěrou v objektivní řád a s návrhem strukturování společnosti tak, aby došlo dle Hegela k vytvoření stabilního řádu.

Není z textu jasné, jakým způsobem dojde jedinec k loajalitě, jak má jedinec v daném dějinném okamžiku rozpoznat, že onen objektivní řád není totalitní a nerozumný, ale naopak dobrý a rozumný a má svou loajalitou uskutečnit to, co se dějinně uskutečnit má a bylo to v souladu s děním ducha, v souladu světových dějin.

Jestliže se Jan Hus v Kostnici odvolal ke Kristu – od onoho objektivního řádu (reprezentovaného kanonickým právem a autoritou koncilu), který považoval za absurdní a nespravedlivý- viz jeho neúnavná právní činnost ve prospěch mnohých před rokem 1412 - viz práce právního historika Jiřího Kejře, ale i Amedea Molnára Husova výzbroj do Kostnice – bylo jeho jednání skutečně nerozumné, kacířské, nelegitimní? Nebo je to „špatný“ příklad z doby, která ještě nebyla dostatečně na výši, jak by mohli říci někteří teoretikové zákonů vývoje světových dějin? Byla to nedokonalá doba – světové dějiny ještě nedozrály – byla to jen přípravná doba? Obecně řečeno zápasy minulých lidí – nejen Jana Husa, ale i apoštola Pavla nebo Petra nebo Ježíše atd. - byly jen přípravným stádiem? Rozum se ještě neinkaroval, neprojevil v dostatečné míře? Je to snad otázka pokroku?

Jsou předcházející otázky chabými argumenty lidí, kteří nechápou vývoj světových dějin? (L.Ranke aj.) Jak je to tedy s problémem zkvalitňování dějinných institucí? Jak se máme dívat na doby před Hegelem? Jsou méně inspirující, byť s křesťanstvím podle Hegela vstoupil do světa universalismus. S židovstvím nikoli? Starý zákon a starozákonní boží zalíbení nám nemají, co říci – novozákonní svědci s nimi nepočítali? Biblistika přelomu druhého a třetího tisíciletí je v některých představitelích inspirována právě biblickými intelektuálními návyky - tedy určitou noetikou, která vznikla v oné dávné době ještě před vstupem křesťanství do tohoto světa, před vstupem tohoto universalismu, jehož si váží Hegel. Židovství - starozákonní teologické myšlení přišlo s universalismem, na který novozákonní myslitelé navazují - v tomto ohledu koncept světových dějin by měl být přeformulován, pokud se Hegelův koncept nemá jevit jako jedna z mnohých ambivalentních konstrukcí.

6. Z autorčiny práce by mělo přímo vyzářovat, že Hegel představuje jen jedno možné pojetí práva a také, jak dalece si to Hegel uvědomoval.

Nejde mi o Hegelovu polemiku s dobovými právníky a filosofy a o jeho kritiku římského práva – to je v autorčině práci uvedeno dostatečně. Jde o jinou koncepci práva, kterou zastává např. Kalvín, Hooker a do jisté míry i Locke. Kalvinistická teologická a anglosaská právní tradice v zámoří i na ostrově si žily svým životem, který většinou není reflektován mnohými evropskými - kontinentálními mysliteli. Přes reformovanou (kalvinistickou) teologickou (vliv na anglické myslitele) a anglosaskou právní tradici, která byla již v 9. století ovlivněna biblickou právní tradicí (Hattenhauer), se dostala ke slovu právní kultura „zvykového práva“. Přes filosofické myslitele se do jisté míry prosadily v reflexích o právu přístupy (Hooker, Locke), které mají blízko ke kalvinistickému a „deuteronomistickému pojetí práva“ (Eckart Otto). Kalvínovo pojetí státu a státní ústavy ovlivnilo formulace ústav v pozdější době (Bohatec). (Po teologické

stránce je Kalvínovo pojetí zákona značně jiné než Lutherovo – to Pöhlmann neregistruje dostatečně – spíše viz Fuchs, Hesselink aj.).

Neměli bychom dnes tvrdit, že jde o nepodstatné rozdíly mezi různými pojetími práva (W.Huber nedoceňuje anglosaskou tradici). Je pozoruhodné, že rozdílné právní kultury dosud působí v tomto světě a jsou v některých ohledech nekompatibilní, ale zřejmě jsou komplementární, to by ^{mohlo} být vyjasněno zejména v oblasti lidských práv (viz záměr možného grantu).

Je pravda, že problém pojetí právem nebylo možné řešit jako ústřední problém v diplomové práci zabírající se tématem jednotlivce a státu, možná mohl být naznačen v tématice, týkající se pojetí rozumného monarchy, rozumu, funkcí zákonodárných, výkonných i soudních, popř. zákonných, vládních a vladařských.

7. V práci je velmi dobře naznačena odlišnost Hegelovy strukturační společnosti, co se týče rozdělení funkcí (zákonná, vládní, vladařská), i co se týče stavů (substanciální stav a pohyblivá stránka občanské společnosti) Proč se Hegel v tomto liší – jistě to není hlavním tématem diplomové práce, ale v budoucí reflexi by tento rozdíl asi měl být ještě více vysvětlen magistrou právních věd a zejména magistrou teologie, byť zatím jen in spe.

Na rozhovor (pouze o některých tématech z bodů 2,4,5 - dle úvahy autorky, protože skutečně nebude přespříliš času) u obhajoby této inspirující diplomové práce se těší Pavel Keřkovský

Pavel Keřkovský